

Embryo's maken voor onderzoek

Citation for published version (APA):

Ploem, M. C., Dondorp, W. J., & De Wert, G. M. W. R. (2017). Embryo's maken voor onderzoek: Eerst niet, nu wel? *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 161(4), Article D966.
<https://www.ntvg.nl/system/files/publications/d966.pdf>

Document status and date:

Published: 01/01/2017

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Document license:

Taverne

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

COMMENTAAR

Embryo's maken voor onderzoek: eerst niet, nu wel?

M.C. (Corrette) Ploem, Wybo J. Dondorp en Guido M.W.R. de Wert

Ten tijde van de totstandkoming van de Embryowet, aan het begin van deze eeuw, vond de toenmalige regering de stap van wetenschappelijk onderzoek met zogenoemde restembryo's – dit zijn embryo's die na ivf overblijven – naar onderzoek waarvoor embryo's speciaal tot stand moeten worden gebracht nog te groot. Ook vond zij het maatschappelijk draagvlak daarvoor te smal.¹ Nu, zo'n 15 jaar later, is het tij schijnbaar gekeerd. De minister van VWS liet mede naar aanleiding van een – in haar opdracht uitgevoerd – onderzoek weten dat zij van plan is om via een Koninklijk Besluit het tot stand brengen van embryo's voor wetenschappelijk onderzoek toe te staan.^{2,3} Dat was trouwens eerder al de boodschap in de rapporten van 2 opeenvolgende wetsevaluaties.^{4,5} Kritische reacties op de voorgenomen wetswijziging lieten echter niet lang op zich wachten.⁶ In deze bijdrage geven we aan waar de voorgenomen verruiming van de Embryowet op neerkomt en geven onze mening hierover.

HUDIGE REGELING

Op grond van artikel 24a van de Embryowet is het verboden om een embryo tot stand te brengen of te gebruiken voor andere doelen dan het laten ontstaan van een zwangerschap.¹ Dit verbod is echter tijdelijk en kan op een later tijdstip, dat bij Koninklijk Besluit wordt bepaald, worden opgeheven. Als dit verbod inderdaad wordt opgeheven, treden artikel 9, artikel 11 en artikel 24 lid b van de Embryowet in werking. Deze bepalingen verbinden onderzoek met speciaal daarvoor tot stand gebrachte embryo's aan nadere voorwaarden.

Deze voorwaarden zijn strenger dan die gelden voor onderzoek met restembryo's. Dat laatste is toegestaan als de betrokken individuen hun vrije en geïnformeerde toestemming hebben gegeven voor terbeschikkingstelling, als het onderzoek niet zonder restembryo's kan worden

uitgevoerd en aan de daarvoor geldende methodologische eisen voldoet, en als 'redelijkerwijs aannemelijk is dat het onderzoek zal leiden tot de vaststelling van nieuwe inzichten op het terrein van de geneeskunde'.

Voor onderzoek met speciaal daarvoor tot stand gebrachte embryo's geldt artikel 11, waarin staat dat het 'redelijkerwijs aannemelijk' moet zijn dat het onderzoek nieuwe inzichten zal genereren 'op het terrein van onvruchtbaarheid, [...] kunstmatige voortplantingstechnieken, [...] erfelijke of aangeboren aandoeningen, of [...] de transplantatiegeneeskunde'.

VOORNEMEN TOT VERRUIMING

Nu opnieuw is vastgesteld dat belangrijk wetenschappelijk onderzoek, onder andere naar de veiligheid en effectiviteit van nieuwe voortplantingstechnieken, door het verbod belemmerd wordt,² is de discussie over handhaving van de huidige verbodsbepaling in de Embryowet weer opgelaaid. In haar brief stelt de regering dat zij het verbod wil opheffen, maar slechts voor onderzoek dat 'direct relevant [is] voor de klinische toepassing'.³ Daaronder vallen niet de transplantatiegeneeskunde en het fundamentele onderzoek, aldus de brief.

Dit betekent een verdere inperking van de mogelijkheden voor onderzoek ten opzichte van de begrenzing aan het in beginsel toegestane onderzoek als het verbod zou worden opgeheven, die in artikel 11 van de Embryowet is geformuleerd. Overigens lijkt de regering het criterium van directe relevantie ruim te definiëren, want ze noemt als voorbeeld onderzoek naar 'de behandeling van onvruchtbaarheid met uit stamcellen verkregen geslachtscellen', waarvan de klinische toepassing nog minstens 10-20 jaar op zich laat wachten.

ENKELE KANTTEKENINGEN

Wij plaatsen enkele kanttekeningen bij het voornemen tot verruiming. Het eerste punt betreft het uitsluiten van onderzoek met speciaal tot stand gebrachte embryo's op het terrein van de transplantatiegeneeskunde. De kabinetsbrief maakt onvoldoende duidelijk waarom de regering dat wil blijven verbieden. Vermoedelijk is de gedachte dat voor het kweken van celmateriaal voor transplantatiedoeleinden embryonale stamcellen en onderzoek met 'somatic cell nuclear transfer' (SCNT) niet meer nodig zijn sinds de ontdekking van geïnduceerde pluripotente stamcellen ('induced pluripotent stem cells'); bij SCNT worden

Academisch Medisch Centrum, afd. Sociale Geneeskunde, Amsterdam.

Mr.dr. M.C. Ploem, gezondheidsjurist.

Maastricht University, onderzoeksscholen CAPHRI & GROW, afd. Health, Ethics & Society, Maastricht.

Dr. W.J. Dondorp en prof.dr. G.M.W.R. de Wert, ethici.

Contactpersoon: mr.dr. M.C. Ploem (m.c.ploem@amc.uva.nl).

embryo's gemaakt door de kern van een lichaamscel in te brengen in een eicel zonder kern. Uit de tweede evaluatie van de Embryowet volgt die conclusie overigens niet. Volgens die onderzoekers blijft SCNT belangrijk voor onderzoek naar de herprogrammering van somatische cellen.⁵ Dit raakt meteen aan het tweede punt: het onderscheid tussen fundamenteel en klinisch relevant onderzoek is in de praktijk minder scherp dan in de brief wordt gesuggereerd. Het een gaat op enig moment over in het ander, maar waar ligt de grens? De regering lijkt een ruime uitleg van 'directe relevantie voor klinische toepassing' voor te staan, maar de instantie die embryo-onderzoek moet beoordelen en goedkeuren, de Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek, kan hier anders over denken. Bij een strikte interpretatie geldt dat onderzoek met speciaal tot stand gebrachte embryo's dat gericht is op een beter begrip van bevruchting en embryonale ontwikkeling, in Nederland voorlopig niet toegestaan is. Ook niet als het naar verwachting kan bijdragen aan belangrijke medische kennis en de ontwikkeling van toekomstige therapieën. De eis van directe klinische relevantie impliceert overigens dat het onderzoek dat de desbetreffende ontwikkeling tot aan de drempel van klinische toepassing heeft gebracht, al is uitgevoerd. Moet dat onderzoek dan maar in het buitenland worden verricht? Is het niet dubieus om gebruik te willen maken van de uitkomsten van buitenlands onderzoek dat hier om morele redenen verboden blijft?

TOT SLOT

Per saldo blijft de voorgenomen verruiming van de Embryowet beperkt, zelfs beperkter dan ten tijde van de totstandkoming van deze wet bij een eventuele opheffing van het verbod was voorzien. Als de regering haar plannen doorzet, zal onderzoek met speciaal daarvoor gecreëerde embryo's alleen geoorloofd zijn wanneer het valt binnen een beperkt lijstje van toegelaten onderzoeksterreinen, zoals onvruchtbaarheid, kunstmatige voortplantingstechnieken en erfelijke of aangeboren aandoeningen, én als het direct van belang is voor de klinische toepassing. Waarom de deur voor het embryo-onderzoek maar zo voorzichtig wordt opengezet, wordt in de brief van de regering niet verder toegelicht. De regering stelt slechts dat het belang van het 'voldoende waarborgen voor zorgvuldigheid en respect voor de menselijke waardigheid' vraagt om de bedoelde benadering. Maar dat is wat ons betreft allerminst evident.

Belangenconflict en financiële ondersteuning: geen gemeld.

Aanvaard op 21 september 2016

Citeer als: Ned Tijdschr Geneesk. 2016;160:D966

 KIJK OOK OP WWW.NTVG.NL/D966

LITERATUUR

- 1 Wet houdende regels inzake handelingen met geslachtscellen en embryo's (Embryowet). Nr. 3. Memorie van toelichting. Kamerstuk 27423, nr. 3. Den Haag: Sdu Uitgevers; 2000.
- 2 Eeuwijk J, Kochems K, van den Bosch J, et al. Onderzoek naar speciaal kweken. Rotterdam: Pallas; 2015.
- 3 Schippers EI. Kamerbrief Prenatale screening. Kamerstuk 29323, nr. 101. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport; 2016.
- 4 Olsthoorn-Heim ET, de Wert GM, Winter HB, et al. Evaluatie Embryowet. Den Haag: ZonMw; 2006.
- 5 Winter HB, Dondorp WJ, Ploem MC, et al. Evaluatie Embryowet en Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting. Den Haag: ZonMw; 2012.
- 6 Van Beers B. Debat over Embryowet hoort op hoogste politieke niveau. de Volkskrant 2 juni 2016.